

بررسی ۱۰ سال خصوصی سازی در ایران آیا بدر به شور هزار افکنده ایم؟

معراج نادری

در بین موسسات دولتی که در این سال به عرضه سهام اقدام کردند بانک ملی ایران ۱۰۰ میلیون سهم به ارزش بیش از ۷۹ میلیارد ریال را به بخش خصوصی واگذار کرد که بیشترین حجم عرضه سهام را دارا شد. کل سهام دولتی واگذار شده در سال ۱۳۷۴ توسط ۷ بانک، یک بنیاد و ۳ سازمان برای خریداران عرضه شد و کمترین میزان عرضه توسط بانک تجارت صورت گرفت. بانک تجارت حدود یک میلیون سهم دولتی به ارزش ۶۴۳ میلیارد ریال را برای خریداران عرضه کرد.

اما در این سال بانک های کشاورزی رفاه کارگران مسکن شرکت ملی صنایع پتروشیمی و بنیادهای صندوق و پانزده خرداد از عرضه سهام دولتی خودداری کردند.

از سوی دیگر در بین سازمان ها، بنیادها و سیستم بانکی که به عرضه سهام دولتی میزبان بودند سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران از ۷۳ تا ۷۹، بیشترین میزان عرضه را به خود اختصاص داد.

این سازمان طی این دوره ۷ ساله تعداد ۲۶۱ میلیون و ۵۸۸ هزار سهم شرکت های تابعه خود را به بخش خصوصی واگذار کرد، ضمن این که این سازمان از ابتدای سال ۸۰ تا پایان آبان ماه سال ۸۱ وکالت عرضه سهام خود را به سازمان خصوصی واگذار کرد که این سازمان در این مدت زمان تعداد ۳۲۲ میلیون و ۸۲۲ هزار سهم متعلق به سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران را به بخش خصوصی واگذار کرد.

بانک صادرات نیز در این دوره بیش از ۴۲۰ میلیون و ۶۲۶ هزار سهم را از بدنه دولت جدا ساخت و از لحاظ تعداد سهام عرضه شده دولتی رتبه دوم را در بین بخش های عمومی کسب کرد.

اما این بانک در مورد عرضه سهام دولتی در سال جاری آماری منتشر نساخنه که این عمل حاکی از عدم عرضه سهام بانک صادرات است.

سومین بخش عمومی که در عرضه سهام دولتی در سن دیگر بخش ها فعال تر ظاهر شد سازمان مالی گسترش مالکیت واحدهای تولیدی بود. این سازمان که بعدها به سازمان خصوصی سازی شهرت یافت در این دوره به عرضه تعداد ۲۵۹ میلیون و ۹۴۲ هزار و ۶۰۰ سهم دولتی رتبه سوم را از لحاظ عرضه سهام اتخاذ کرد. این در حالی است که این سازمان از سال ۱۳۸۰ به بعد وکالت عرضه سهام سازمان گسترش و نوسازی نیز بر عهده داشت.

این سازمان در ۸ ماهه اول سال ۱۳۸۱ نیز عهده دار عرضه ۱۷۷ میلیون و ۱۶۸ هزار سهم بود که نسبت به سال های گذشته از رشد خوبی برخوردار شده است.

بانک صنعت و معدن نیز در بین بخش های عمومی از لحاظ عرضه سهام دولتی فعال ظاهر شد به طوری که طی دوره یاد شده بیش از ۲۵۸ میلیون سهم دولتی عرضه کرد و موفق به کسب رتبه چهارم شد.

بهترین سال عرضه سهام دولتی این بانک در سال ۱۳۷۹ اتفاق افتاد به طوری که در این سال بانک صنعت و معدن بیش از ۹۱ میلیون سهم دولتی را برای خریداران بخش خصوصی عرضه کرد.

این بانک در ۸ ماهه نخست سال جاری نیز تعداد ۷۴ میلیون و ۹۳۰ هزار و ۶۶۵ سهم دولتی دیگر نیز در بازار اوراق بهادار عرضه کرد که از استقبال خوبی نیز برخوردار شد.

سهام دولتی در سال ۱۳۷۷ صورت پذیرفت. در این سال تعداد ۵۴۷ میلیون و ۴۱۲ هزار و ۲۰۰ سهم به بخش خصوصی واگذار شد که ارزشی معادل ۱۱۷۹ میلیارد ریال داشت. طی سال ۱۳۷۷ بانک صادرات با عرضه بیش از ۳۸۱ میلیون سهم بخش اعظم معاملات را دارا شد که بیشترین میزان عرضه سهام این بانک نیز طی سال های یاد شده در همین سال صورت پذیرفته است.

اما در این سال بانک کشاورزی با عرضه ۵۶۱ هزار سهم شرکت های تابعه، کمترین میزان سهام را داشت. گفتنی است طی این سال بنیاد صندوق بزرگ، بنیاد شهید انقلاب اسلامی، بانک های ملت، ملی ایران، مرکزی و شرکت صنایع ملی پتروشیمی بدون عرضه حتی یک سهم دولتی سال را به پایان رساندند.

دومین سال بر عرضه سهام طی این دوره سه سال ۱۳۷۹ بود. در این سال تعداد ۳۳۶ میلیون و ۹۷۱ هزار و ۵۰۰ سهم بخش عمومی توسط بخش خصوصی تغییر مالکیت داده شد اما ارزش این سهام نسبت به سال ۱۳۷۷ کاهش داشت. در این سال به جز ۳ بانک و شرکت ملی صنایع پتروشیمی تمام مؤسسات دولتی یاد شده به عرضه سهام پرداختند و از روند مناسبی در عرضه سهام دولتی برخوردار بودند.

سال ۱۳۷۹ در حالی که پایان رسید که سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران با عرضه بیش از ۱۰۵ میلیون و ۸۶۱ هزار سهم موفق ترین بخش عمومی در عرضه سهام دولتی بود در مقابل بانک کشاورزی و بنیاد صندوق بزرگ نیز به ترتیب با عرضه تعداد ۱۰۰ و ۲۰۰ هم رتبه های آخر را به خود اختصاص داد.

ارزش سهام داد و ستد شده دولتی در این سال از مرز ۲۲۴۸ میلیارد ریال فراتر رفت و در بین مسائل های این دوره ۸ ساله، سال ۷۹ رتبه دوم را از لحاظ ارزش سهام کسب کرد.

در این سال سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران با عرضه بیش از ۱۰۵ میلیون سهم شرکت های تابعه، بیشترین حجم سهام داد و ستد شده را به خود اختصاص داد. در مقابل بنیاد صندوق بزرگ نیز به عرضه ۲۰۰ سهم اقدام کرد که از لحاظ حجم سهام معامله شده رتبه آخر را کسب کرد.

بعد از سال ۷۹، عرضه ۳۰۶ میلیون و ۷۸۴ هزار و ۱۰۰ سهم در سال ۱۳۷۵ موجب شد تا این سال به عنوان سومین سال از لحاظ عرضه سهام دولتی لقب گیرد.

در این سال بخشی از سهام زیر مجموعه های ۶ بانک، بنیاد و شرکت ملی صنایع پتروشیمی به بخش خصوصی منتقل شد. در بین ۱۰ بخش عمومی واگذار کننده سهام، بانک سپه با عرضه بیش از ۱۲۰ میلیون سهم گوی سبقت را از بقیه ربود تا عزم جدی خود را برای خصوصی سازی به رخ دیگران بکشد.

ارزش سهام عرضه شده در این سال بالغ بر ۸۶۱ میلیارد ریال اعلام شد که بنیاد پانزده خرداد، بانک های ملی، رفاه کارگران، تجارت و مرکزی به دلیل عدم عرضه سهام، سهمی از آن نداشتند.

بنابراین گزارش سال ۱۳۷۴ از لحاظ عرضه سهام بخش عمومی رتبه چهارم را دارا شد. طی این سال تعداد ۲۶۴ میلیون و ۶۸۰ هزار و ۹۰۰ سهم متعلق به ۱۱ بخش عمومی توسط بخش خصوصی خریداری شدند. ارزش این سهام بالغ بر ۳۹۶ میلیارد ریال اعلام شد.

از ابتدای سال ۷۰ تا پایان شهریور ۸۱، حدود ۱۰۰۰ میلیارد تومان از محل فروش شرکت های دولتی در آمد نصیب دولت شده در حالی که نگهداری این شرکت ها تا این مدت بیش از ۱۰۰ هزار میلیارد تومان زبان روی دست دولت باقی گذاشته است. بعد از اجرای روش مذاکره که به عقیده خیلی ها به شخصی سازی اقتصادی منجر شد تا خصوصی سازی، همگان به اصل این سیاست شک کردند. با این حال تا پایان ۹ ماهه امسال بیش از ۱۰۰۰ میلیارد تومان سهم به بخش خصوصی منتقل شده است در حالی که هنوز تا اواخر فروردین ۱۹ بخش تسر فعالیت های اقتصادی توسط بخش خصوصی صورت می گرفت تا اینکه افزایش درآمدهای دولت از طریق ملی کردن منابع طبیعی همچون نفت، معادن، جنگل ها و... در نتیجه هزینه کردن این درآمدها موجب شد تا بدنه دولت و نقش آن در اقتصاد کشور به آرامی افزایش یابد. علاوه بر آن ضرورت انجام برخی سرمایه گذاری های بزرگ که تنها در توان دولت بود، باعث شد تا نقش آن در برنامه های اقتصادی افزایش چشمگیری یافته و به تدریج بدنه دولت از گستر دگی زردی برخوردار شود.

با وقوع انقلاب اسلامی در سال های نخست آن، حضور گسترده تر اقتصادی دولت، به جای حضور سیاست های ارشادی کسوت گرفت و در عرضه های وسیعی و به ویژه در زمینه صنایع، معادن و امور بانکی و مالی، واحدها به مالکیت دولت درآمد. در واقع روند سیاست های مالکیت اقتصادی کما ملاروند دولتی سازی بود. اما پس از سال ۱۳۶۲ به دنبال جدی شدن نشانه های مربوط به ناکارآمدی های فعالیت های بخش دولتی، گرایش به سمت خصوصی سازی به وجود آمد. البته این اقدام تا سال ۶۷ به دلیل وقوع جنگ تحمیلی جنبه عملی پیدا نکرد ولی از سال ۱۳۶۸ موضوع خصوصی سازی در حیطه مسیحتی و سیاست های برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور قرار گرفت. سبک سازی و کوچک کردن بدنه دولتی در اقتصاد در سال ۱۳۷۰ رونق خاصی گرفت به طوری که طبق آمار، ارزش سهام واگذار شده دولتی به بیشین سال های ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۹ بالغ بر ۸۳۲۸۷ میلیارد ریال اعلام شد. حال به طور احتمالی نگاهی به روند عرضه سهام توسط بخش عمومی طی سال های ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۰ خواهیم داشت.

با شروع سال ۱۳۷۳ عرضه سهام متعلق به دولت با شدت بیش تری انجام شد. در این موقع ۴ بنیاد، ۱۰ بانک، ۳ سازمان و شرکت ملی صنایع پتروشیمی به عرضه سهام زیر مجموعه های خود اقدام کردند. در این سال که بسیاری آن را دوره دوم خصوصی سازی نامیده اند تا پایان سال ۱۳۸۰ تعداد یک میلیارد و ۹۷۱ میلیون و ۸۶۸ هزار سهم توسط بخش عمومی از طریق بنیادها، سازمان ها و سیستم بانکی به بخش خصوصی واگذار شده است. البته باید میزان سهام تعداد ۴۰۶ میلیون و ۵۳۷ هزار و ۲۹۷ سهم عرضه شده را در ۸ ماهه ابتدایی سال جاری اضافه کرد.

سهام دولتی که طی مدت ۸ سال و ۸ ماه به بخش خصوصی منتقل شده است ارزشی معادل ۴۷۴۱۹۷۷ میلیارد ریال دارد که رقم نه چندان قابل توجهی است. طی مدت ۸ سال عرضه سهام توسط بخش عمومی (دولتی)، بیشترین میزان عرضه